

Právní analýza situací obětí domácího a sexualizovaného násilí přicházejících do České republiky ze zahraničí

2024

Analýzu zpracoval právní tým organizace proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s.

Autorský kolektiv: Petra Presserová, Kateřina Kubicová, Nella Šimková

Praha – Břevnovská 1692/6, Praha 6

www.profem.cz

info@profem.cz

Tato publikace byla vydána bez formálních úprav Mezinárodní organizace pro migraci (IOM). Názory vyjádřené v této publikaci jsou názory autorů a nemusí nutně odrážet názory IOM. Použitá označení a prezentace materiálů v celé zprávě neznamují vyjádření jakéhokoli názoru IOM na právní status jakékoli země, území, města nebo oblasti, na jejich orgány nebo na jejich hranice či poměry.

IOM se řídí zásadou, že humánní a spořádaná migrace je přínosem pro migranty i společnost. Jako mezivládní organizace působí IOM společně se svými partnery v mezinárodním společenství s cílem pomáhat při řešení operativních problémů migrace, prohlubovat porozumění otázkám migrace, podporovat sociální a hospodářský rozvoj prostřednictvím migrace a prosazovat lidskou důstojnost a práva migrantů.

Vydavatel

Česká kancelář Mezinárodní organizace pro migraci (IOM)

621/8a Prvního pluku, Praha

Česká republika

+420 233 370 160

Webové stránky: <https://czechia.iom.int/>

Kontakt: prague@iom.int

Tato publikace vznikla za podpory IOM v rámci projektu... v rámci projektu Bridging Gaps: Enhancing Support Systems for GBV Survivors among Ukrainian Refugees financovaného vládou Spojených států amerických.

Náklad v počtu 400 kusů a následná distribuce byly realizovány díky finanční podpoře vlády Švédska.

Sweden

Sverige

Citace: proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s., Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), listopad 2024. „Právní analýza situací obětí domácího a sexualizovaného násilí přicházejících do České republiky ze zahraničí“.

Datum vydání: Listopad 2024

© IOM 2024

Některá práva vyhrazena. Tato práce je k dispozici pod licencí

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 IGO License (CC BY-NC-ND 3.0 IGO).*

Další specifikace naleznete v části Autorská práva a podmínky používání.

Tato publikace by neměla být používána, zveřejňována nebo dále šířena pro účely, které jsou primárně určeny pro komerční prospěch nebo peněžní odměnu, s výjimkou vzdělávacích účelů, např. pro zařazení do učebnic.

Povolení: Žádosti o komerční využití nebo další práva a licence zasílejte na adresu prague@iom.int.

* <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/igo/legalcode>

Obsah

Úvod	1
Typologie případů	2
1) Domácí násilí	2
a) Ukončení soužití a vyřešení péče o děti	13
i) Klientka se nachází s dětmi v ČR	5
ii) Klientka se nachází v ČR, partner s dětmi jsou v zahraničí	8
iii) Klientka řeší pouze rozvod	9
iv) Mezinárodní únos dítěte	9
b) Zajištění bezpečí	12
i) Partner se nachází v ČR a žije s klientkou ve stejné domácnosti	12
ii) Partner se nachází v ČR, ale s klientkou nežije ve stejné domácnosti	15
iii) Partner se nachází mimo ČR	16
iv) Specifické situace	17
2) Sexualizované násilí	18
i) Útok se stal v ČR	19
ii) Útok se stal v zahraničí	21
iii) Útok se stal během cesty z ciziny do ČR	21
Závěr	22

Úvod

Tato právní analýza se věnuje tématu pomoci obětem domácího a sexualizovaného násilí, a to konkrétně v souvislosti s osobami, které opustily Ukrajinu či jiný cizí stát. V rámci ní zkoumáme **příklady z praxe naší organizace** proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., kde se na denní bázi setkáváme s oběťmi tohoto typu násilí a neřídka se setkáváme i s klientkami-cizinkami,¹ popř. klientkami-uprchlicemi. **Naše organizace poskytuje obětem sociální, psychoterapeutické a právní poradenství** – jsme akreditovaným poskytovatelem právních informací obětem trestných činů registrovaným pod Ministerstvem spravedlnosti. Naše pobočky jsou dostupné ve čtyřech městech České republiky. V lednu 2024 jsme otevřeli první komplexní centrum pro oběti sexuálního násilí v Česku PORT.

Rovněž zkoumáme příklady z praxe další české organizace zabývající se domácím násilím, ACORUS, z. ú. Ta v rámci své praxe poskytuje obětem možnost azylového ubytování, krizovou pomoc, právní a sociální poradenství. V neposlední řadě má k dispozici i krizovou pomoc pro děti.

Z celkových **dvaceti pěti zkoumaných kazuistik** je dvacet dva z naší praxe (z toho šestnáct klientek je z Ukrajiny, dvě z Ruska, jedna z Moldávie, jedna z Guatemala a po jedné z Palestiny a Mexika), zbylé tři z praxe organizace ACORUS (všechny klientky původem z Ukrajiny).

Jednotlivé uvedené případy zkoumáme komplexně, nezaměřili jsme se výhradně na soudní rozsudky. Prakticky žádné případy totiž ještě nejsou ve fázi, kdy by už existoval pravomocný rozsudek. Je to z toho důvodu, že řízení, která sem spadají (typicky trestněprávní nebo rodinněprávní), mohou trvat řadu měsíců až let.

Cílem této studie je **prozkoumat právní aspekty situací**, se kterými se klientky původem z ciziny (obzvláště ty prcháající z Ukrajiny před ruskou agresí) v rámci sexualizovaného a domácího násilí mohou setkat a rozčlenit je do typologických skupin. Tato studie může především pomoci vypočíst, o jaké situace se vůbec může jednat (ač tento výčet jistě nebude vyčerpávající) a jaké možnosti se osobám, kterých se dotýkají, nabízejí. Zároveň může poukázat na případnou absenci funkčních nástrojů a nabídnout prostor k zamyšlení, jak těmto lidem lépe pomoci.

Na následujících stránkách tak najdete strukturovaný, systematizovaný výčet těchto situací spolu s možnými cestami právního řešení. Tyto situace pak doplňují konkrétní kazuistiky z praxe. Je třeba také uvést, že se v rámci naší praxe primárně nevěnujeme otázkám cizineckého, případně migračního práva. V těchto případech klientky odkazujeme na instituce a organizace, které se dané oblasti více věnují.

1 V naprosté většině se na naši organizaci obracují ženy, v textu proto pracujeme s pojmem *klientka*.

Typologie případů

Jednotlivé kazuistiky jsou představeny v následující struktuře. Vysvětlujeme témata **(1) domácího násilí** a **(2) sexualizovaného násilí**, v rámci každého z nich pak popisujeme možné situace, které se u klientek mohou v průběhu právního poradenství vyskytnout. Tyto klientky se k nám dostávají často na doporučení od jiné instituce (další neziskové organizace, Policie ČR, orgán sociálně-právní ochrany dětí), skrze propojení s nimi či přes institut vykazání.

Obecně se z právního pohledu všem relevantním klientkám nabízí cesty zajištění jejich práv a bezpečí pomocí **správního, občanského a trestního práva**. První dvě právní odvětví cílí především na zakázku klientky zajistit, aby partner, byť dočasně, opustil společnou domácnost, a je vhodné, když se klientka partnera bojí; anebo na zakázku ukončit soužití s partnerem. Třetí možnost je vhodná pro klientky, které chtějí, aby jednání partnera posoudily a prověřily státní orgány.

Začátkem je třeba zmínit také bariéry, kterým klientky v tomto ohledu čelí. K řešení těchto situací je zapotřebí poměrně detailní **orientace v právních záležitostech**, což je zároveň jednou z nejčastějších překážek, které klientky musí čelit. S tím souvisí i druhá překážka, a sice **jazyková bariéra**. Ta může ztěžovat především jejich možnost najít pro sebe podporu a pomoc ve specializovaných organizacích, které zpravidla komunikují česky nebo maximálně anglicky. Tyto organizace přitom mohou pomoci i v rámci právního poradenství a s naplánováním dalšího postupu. Klientkám v tomto ohledu **mohou pomoci tlumočníci**, kterými disponují některé organizace pro pomoc uprchlíkům či cizincům v ČR a kteří je mohou na konzultaci do poradny doprovodit. Navíc pokud situace vyžaduje řešení soudní cestou, mají klientky **právo na tlumočení** do mateřského jazyka na náklady státu. V případě civilního řízení (typicky tedy v záležitostech rodinného práva) mají právo na tlumočníka od okamžiku, kdy se o této potřebě soud dozví.² U trestního řízení musí být tlumočník přítomen u každého dílčího úkonu.³ V neposlední řadě svou roli hraje také **finanční náročnost**, například při odchodu z násilného vztahu a společné domácnosti (obzvláště v případě finanční závislosti na agresorovi), v případě zastupování advokátem apod.

1) Domácí násilí

V první řadě se budeme v rámci případové struktury věnovat tématu domácího násilí. Za domácí násilí považujeme **veškeré akty fyzického, sexualizovaného, psychického** (př. nadávky, ponižování, výhrůžky, zesměšňování), **ekonomického** (př. zamezení přístupu k financím, naprostá finanční závislost na agresorovi, manipulace přes finanční prostředky) **či sociálního násilí** (př. odstřihávání oběti od rodiny či přátel) mezi stávajícími nebo bývalými manžely, osobami žijícími ve společném obydlí, partnery či osobami blízkými. Dochází k němu obvykle v soukromí, v rodině nebo domácnosti, to ale neznamená, že k napadení nemůže dojít i na veřejnosti. Domácí násilí se může odehrávat ve dvou základních podobách: jedná se o **násilí mezigenerační** o **násilí partnerské**.

Z právního hlediska se v této části zaměříme na dvě témata, a sice na **(a) ukončení soužití a vyřešení péče o děti** a **(b) zajištění bezpečí**.

2 Ust. § 18, odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu.

3 Ust. § 28 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu („TR“).

a) Ukončení soužití a vyřešení péče o děti

Mnoho klientek, které přicházejí z ciziny do ČR, a jsou zároveň oběťmi domácího násilí ze strany partnera či manžela, chce **v první řadě vyřešit otázku společných dětí** a péče o ně. V ten moment je pro ně zpravidla důležité právně upravit režim péče a výši výživného proto, aby byla jasně nastavená pravidla a jejich situace stabilnější a předvídatelnější. Zároveň proto, aby pak obojí bylo právně vymahatelné. Úprava péče o děti je také nutným předpokladem pro **rozvod**, pokud jsou s agresorem v manželství.

Postup v těchto případech komplikuje **mezinárodní aspekt** celé situace. Když klientka přichází do ČR z jiné země, je třeba nejprve určit, které **soudy budou o věci rozhodovat a jaké právo se použije**. Vše přitom záleží na tom, o jaký typ přeshraničního prvku se jedná. Možné kombinace shrnuje následující tabulka:

Přeshraniční prvek	Právní úprava	Péče o děti		Rozvod	
		Pravomoc českých soudů	Rozhodné právo	Pravomoc českých soudů	Rozhodné právo
EU	(i) nařízení Rady EU 2019/1111 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí („Brusel II ter“) (ii) nařízení Rady EU č. 4/2009 o výživném („nařízení o výživném“) (iii) Haagský protokol o rozhodném právu ve věcech vyživovacích povinností („Haagský protokol“) (iv) zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém („ZMPS“)	má-li zde dítě obvyklý pobyt ⁴	(1) v případě vyživovací povinnosti právo země, kde má oprávněný obvyklý pobyt ⁵ (2) v ostatních případech české právo ⁶	má-li zde jeden z manželů obvyklý pobyt ⁷	právo země, (i) jejímiž jsou oba občany, (ii) obvyklého pobytu, (iii) české právo ⁸

4 Ust. čl. 7 odst. 1 Brusel II ter.

5 Ust. čl. 15 nařízení o výživném ve spojení s ust. čl. 3 Haagského protokolu.

6 Ust. § 57 odst. 1 ZMPS.

7 Ust. čl. 3 Brusel II ter.

8 Ust. § 49 odst. 1 ve spojení s ust. § 50 odst. 1 ZMPS.

		Péče o děti		Rozvod	
<i>Přeshraniční prvek</i>	<i>Právní úprava</i>	<i>Pravomoc českých soudů</i>	<i>Rozhodné právo</i>	<i>Pravomoc českých soudů</i>	<i>Rozhodné právo</i>
Třetí země	ZMPS	má-li zde dítě obvyklý pobyt ⁹	české právo ¹⁰	pokud: (i) aspoň jeden z manželů je občanem ČR, (ii) tu má žalovaný obvyklý pobyt, (iii) oba manželé zde měli obvyklý pobyt a žalobce ho zde dále má, (iv) žalobce zde má obvyklý pobyt a druhý manžel se k návrhu připojil, (v) žalobce má obvyklý pobyt v Česku a měl jej nejméně jeden rok před podáním návrhu. ¹¹	právo země, (i) jejímiž jsou oba občany, (ii) obvyklého pobytu, (iii) české právo ¹²
Ukrajina	Smlouvu mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech z roku 2001 ¹³ ve znění svého protokolu ¹⁴ („Smlouva mezi ČR a Ukrajinou“)	má-li tu dítě bydliště ¹⁵	právo země, (i) jejímiž občanem je dítě, (ii) kde má dítě obvyklý pobyt, je-li to v jeho nejlepším zájmu ¹⁶	má-li alespoň jeden z manželů bydliště v ČR ¹⁷	právo země, (i) jejímiž jsou manželé občany, (ii) společného bydliště, (iii) jejíž soud obdržel návrh ¹⁸

9 Ust. § 56 odst. 1 ZMPS.

10 Ust. § 57 ZMPS; čl. 15 odst. 1 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

11 Ust. § 47 ZMPS.

12 Ust. § 49 odst. 1 ve spojení s ust. § 50 odst. 1 ZMPS.

13 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech.

14 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 77/2008 Sb. m. s., o sjednání Protokolu mezi Českou republikou a Ukrajinou, kterým se mění Smlouva mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech.

15 Čl. 33 odst. 2 Smlouvy mezi ČR a Ukrajinou.

16 Ust. čl. 33 odst. 1 Smlouvy mezi ČR a Ukrajinou.

17 Čl. 30 odst. 3, odst. 4 Smlouvy mezi ČR a Ukrajinou.

18 Čl. 30 odst. 1, odst. 2 Smlouvy mezi ČR a Ukrajinou.

Jak je vidět, nejčastějším rozhodujícím momentem je takzvaný „obvyklý pobyt“ nebo také „bydliště“. Tím se jednoduše rozumí místo či země, kde je osoba zvyklá žít, má tam přátelské a rodinné vazby, kde například navštěvuje školské zařízení. Obvyklý pobyt se může měnit, k jeho změně může dojít zhruba po šesti měsících v nové zemi v návaznosti na úroveň „zakořenění“.

Pro lepší srozumitelnost textu budeme v následujících podkapitolách co do pravomoci českých soudů hovořit především **o situaci ukrajinských klientek, které jsou primárním fokusem této analýzy**. Informace o pravomoci soudů rozhodovat, a to podle českého práva jakožto práva rozhodného, se tak opírají především o Smlouvu mezi ČR a Ukrajinou.

i) Klientka s dětmi bydlí v ČR

V tomto dílčím případě se jedná o situaci, kdy se klientka spolu s dětmi nachází v ČR. Zároveň je její **primární zakázkou nastavit péči** o děti, případně stanovit výši výživného.

Mohou zde být dvě varianty: v rámci první se **v ČR nachází klientka, děti i partner** (zde můžeme ještě rozlišovat, zda bydlí v jedné domácnosti, či odděleně, a to z důvodu bezpečnosti, které se podrobněji věnujeme v kapitole b). V rámci druhé varianty se **v ČR nachází pouze klientka a děti**, zatímco partner zůstává v zahraničí.

Nejprve je na místě zvážit otázku příslušnosti a ptát se, zda děti mají v ČR bydliště. Pokud ano, mohou rozhodovat české soudy dle českého práva, jehož aplikaci lze argumentovat jako v nejlepším zájmu dítěte.

U obou variant platí, že pro svěření dětí do péče jsou na místě **nástroje občanskoprávní**. Prvotní možností, jak lze péči upravit, je **dohoda** rodičů. Pokud jsou manželé, musí tuto dohodu zároveň schválit soud. Pokud manželé nejsou, na soud se s dohodou obracet nemusejí. **V případech domácího násilí však dohoda zpravidla možná není**, jelikož pozice rodičů nejsou vyrovnané. Může také docházet k manipulaci ze strany násilné osoby a velkou roli může hrát strach oběti z agresora.

Klientka A

Na podzim roku 2023 se na konzultaci do jedné z našich poboček dostavila klientka, jejíž manžel je původem z Ukrajiny. Bydlí spolu a se svými dvěma malými dětmi. Klientka označovala manželovo chování vůči ní jako domácí násilí, které je umocněno jeho užíváním návykových látek. Její hlavní zakázkou byla úprava péče o společné děti a rozvod manželství.

V rámci konzultace byla informována především o cyklu domácího násilí a byla z ní opakovaně snímána vina za manželovo chování. Z právního hlediska jí byly vysvětleny možnosti úpravy péče a procesní aspekty (především rozdíl mezi dohodou a spornou cestou). Na základě informací od klientky bylo právníčkou vyhodnoceno, že zde je dána příslušnost českých soudů, jelikož ty se narodily v ČR, kde žily celý svůj dosavadní život. Stejně tak získala informace o rozvodu manželství a jeho průběhu. Klientce byly zaslány vzory pro variantu dohody s domluvou, že se ozve, jestliže bude potřebovat další (nejen) právní pomoc.

Klientka B

Klientka původem z Moldávie se na naši organizaci obrátila začátkem roku 2024. Na osobní konzultaci popsala, že v ČR žije již řadu let s manželem, který je také cizinec (z Izraele) a s jejich dvěma dětmi. Ve vztahu bylo přítomno domácí násilí, především psychického rázu (výhrůžky, ponižování), ale i násilí sociální a neustálá kontrola ze strany manžela. Klientka se také zmínila, že se někdy bojí o svou bezpečnost.

Na konzultaci jsme společně probrali institut vykázaní a motivovali klientku, aby se neváhala obrátit na Policii ČR. Dále jsme z právního hlediska mluvili obecně o rozvodu a dětech, což bylo klientčinou primární zakázkou. Jelikož klientka dlouhodobě žila v ČR a děti také, byla dána příslušnost českých soudů. Mluvili jsme tedy o rozdílu mezi sporným a nesporným rozvodem, o možnostech úpravy péče o děti. Klientka se rozhodla podat návrh na zahájení řízení k dětem, ve kterém navrhovala střídavou péči.

Jelikož dohoda v případech domácího násilí leckdy možná není, bývá pak potřeba **se obrátit na soud**, aby o péči autoritativně rozhodl.¹⁹ Každý z rodičů může zahájit soudní řízení podáním návrhu na úpravu práv a povinností k nezletilým dětem a v něm specifikovat, jaké nastavení by považoval za optimální. Soud následně zjišťuje, v jakém režimu bude dítěti nejlépe.

Soud může dítě svěřit do výlučné péče jednoho z rodičů a druhému rodiči nastavit pravidelný kontakt. Dále je možné režim nastavit na střídavou péči. Nakonec také existuje možnost takzvané společné péče, ve kterém je režim ponechán na rodičích, pokud se na tom dohodnou. Soud v každém případě **rozhodne rozsudkem, který je závazný** a je možné ho vynucovat.

Klientka C

Na podzim roku 2023 nás kontaktovala klientka z Ruska, která už téměř deset let bydlí se svým manželem (též z Ruska) a dcerou v ČR. Manžel se vůči klientce dopouštěl fyzického násilí, především pod vlivem alkoholu. Toto klientka opakovaně řešila i s Policií ČR, která věc vyhodnotila vždy jako přestupek. Na konzultaci jsme mluvili především o rozvodu a péči o společnou dceru, což bylo pro klientku prioritou.

V rámci právního poradenství jsme se dotkli rovněž toho, zda klientka může opustit ČR a vrátit se do Ruska i s dcerou. Manžel klientce navíc už předložil dohodu ohledně rozvodu a klientka chtěla další názor na její obsah. Velkým tématem v tomto případě byly také finance – sama klientka byla téměř bez příjmů. Manžel byl naopak velmi dobře zaopatřený a dosud klientce platil i nájemné, po rozvodu by toto přestalo. Klientka se proto potřebovala zorientovat ve svých finančních, potažmo právních záležitostech. Po konzultaci byl klientce poslán vzor na výživné pro manželku, na což však již nereagovala.

19 Ust. § 466 a n. zákona č. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních („ZŘS“).

Pokud je situace naléhavá (například když rodič vyhrožuje ublížením dítěti, zabraňuje druhému dítě vidět nebo třeba neposílá žádné výživné), připadá v úvahu tzv. **předběžné opatření ve věci zatímní úpravy poměrů k nezletilým dětem**. Jde o rychlý návrh, o kterém soud rozhodne do sedmi dnů od podání. Jedná se však pouze o dočasné řešení situace.

Pakliže je klientka s otcem svých dětí v manželství, může být její druhotnou zakázkou rozvod, kdy opět musí být dána příslušnost českých soudů podle obvyklého pobytu (alespoň) jednoho z manželů. **Rozvod manželství** má zpravidla tři fáze. Nejdříve soud rozhoduje o péči o společné nezletilé děti a až poté může rozvést samotné manželství. Jako poslední řeší vypořádání společného majetku manželů.

Klientka D

Klientka původem z Ukrajiny dlouhodobě žila v České republice se svými dvěma dětmi a manželem. Manžel si našel milenkou a klientku odmítá pouštět do bytu, neboť klientka odmítla sdílet domácnost s novou partnerkou manžela. Klientka dále uvedla, že ji manžel psychicky i fyzicky týrá a zároveň jí omezil přístup k financím a k práci. Nyní se klientka nachází s dětmi u přátel v Německu, za kterými utekla. Nemá se kam vrátit, ač by dlouhodobě chtěla s dětmi žít v Česku.

V rámci online konzultace směřovaly dotazy klientky do oblasti rozvodu manželství, její nároky na sociální pomoc od státu, výživné a úpravu poměrů k nezletilým dětem. Klientce jsme pomohly sepsat e-maily dalším organizacím, které se zabývají otázkami migračního práva. Také jsme společně sepsali návrh na předběžné opatření ohledně výživného k nezletilé dceři. Právničky jí vysvětlily postup a způsob podání návrhu na úpravu péče k dětem.

Rozvod může opět probíhat dohodou, nebo takzvaným sporem. V případě **dohody** musí manželství trvat minimálně rok a manželé už alespoň půl roku reálně nejsou partnery. Zároveň je potřeba vzájemný souhlas s rozvodem. V případě **sporu** není vzájemný souhlas nutný a návrh může podat jen jeden z manželů. Soud pak zkoumá, proč vztah skončil a zda ho ještě nejde obnovit.

V situaci, kdy jsou pro výše uvedená řízení příslušné české soudy, **z hlediska českého práva nezáleží na tom, kde se nachází partner** či manžel klientky. Ať už je v zahraničí, či v ČR, může klientka uskutečňovat popsané právní kroky. Problematické je to spíše z hlediska praktičnosti. Pokud se partner či manžel nachází v cizině, bude fakticky těžší s ním sepsat dohodu nebo absolvovat soudní řízení v ČR.

Klientka E

Na konci roku 2022 se na nás obrátila ukrajinská klientka, která do ČR přišla spolu se dvěma dětmi krátce po začátku ruské agrese na Ukrajině. Krátce po ní přicestoval i její manžel, který však pobýval v jiné domácnosti (následně se přestěhoval na Střední Východ). Klientka byla již na Ukrajině obětí domácího násilí ze strany manžela, především psychického, fyzic-

kého a ekonomického (velkou roli zde hrála velká finanční závislost na manželovi). Její hlavní zakázkou byla úprava péče o děti a obava, že manžel s dětmi odcestuje do zahraničí, čímž klientce opakovaně vyhrožoval.

V rámci právního poradenství jsme mluvili především o předběžném opatření, které by manželovi zakázalo vycestovat s dětmi z ČR, resp. schengenského prostoru (příslušné by zde již byly české soudy vzhledem k obvyklému pobytu dětí). Jelikož však manžel z ČR sám odjel, výrazně se snížilo riziko, že by k únosu dětí z jeho strany došlo a na předběžném opatření jsme společně nepracovali.

Klientce jsme však pomohli sepsat návrh na úpravu práv a povinností k nezletilým dětem. Jakmile byly návrhy vypracovány, předali jsme klientce kontakt na spolupracující advokátku, která ji mohla zastupovat před soudem. Po zhruba půl roce jsme obdrželi velmi pozitivní zpětnou vazbu, ve které nám klientka poděkovala za všechnu naši práci a sdělila, že mladší dítě bylo svěřeno do její výlučné péče, starší se rozhodlo pobývat s otcem, což soud i klientka respektují. Zároveň došlo k rozvodu manželství a všechny klientčiny zakázky tak byly naplněny.

Klientka F

Klientka původem z Mexika se na nás obrátila v červnu 2024 s obavami ze svého manžela, Čecha. Klientka má dvě děti se současným manželem a jedno z předchozího vztahu. Během toho, co manžel nadměrně požívá alkohol, se chová agresivně. Již během soužití v Mexiku ji během těhotenství uhodil, pravidelně na ni křičí a uráží ji a ve svém chování pokračuje i po přestěhování do Česka. Agresivita směřuje také vůči jeho nevlastnímu synovi, kterého minimálně jednou chytil a držel pod krkem. Rovněž přechovává zbraně. Klientka se proto rozhodla podat trestní oznámení pro týrání osoby ve společném obydlí.

Klientka se chtěla informovat také ohledně rozvodu a svěřením dětí do péče. Jelikož děti již několik let žijí v Česku, stejně jako jejich rodiče, mohou o rozvodu a péči rozhodovat české soudy. Klientce jsme tedy pomohli sepsat návrh na úpravu péče k nezletilým dětem, který jsme jí předali i s informacemi k jeho podání. Klientka si následně zajistila právní zastupování a své otázky dále směřovala na advokáta.

ii) Klientka bydlí v ČR, partner s dětmi jsou v zahraničí

Druhým dílčím případem je situace, kdy se klientka nachází v ČR, ale **partner spolu se společnými dětmi zůstali v zahraničí**. Hlavní zakázkou v tomto případě opět bývá svěřením dětí do péče klientky, případně stanovení výživného a u manželských párů rovněž rozvod manželství.

V tomto případě stanovení příslušnosti hraje více „v neprospěch“ ukrajinských klientek. Pakliže společné děti žijí dlouhodobě v cizině, budou tam mít takřka s jistotou i obvyklý pobyt. Z toho vyplývá, že **o stanovení péče budou rozhodovat tamní soudy**. Klientka tedy musí postupovat podle tamního práva.

Jinak to však může být v případě rozvodu. Jak bylo uvedeno v úvodu kapitoly, tady platí, že stačí, aby pouze jeden z manželů měl obvyklý pobyt v ČR a budou **příslušné i české soudy**. Klientka tedy může podniknout právní kroky v ČR, nicméně prakticky bude situace opět komplikovanější.

iii) Klientka řeší pouze rozvod

Třetí dílčí situace navazuje na dva výše popsané případy. Nastává v momentě, kdy se klientka chce rozvést, ale **nepotřebuje řešit svěření dětí** do péče.

I v rámci právního řešení tohoto případu lze odkázat na text výše, konkrétně ten uvedený u situace (i). Lišit se bude pouze tím, že soud v tomto případě nemusí čekat na rozhodnutí ohledně péče o děti a může manželství rozvést o to rychleji. Rozvod tak bude sestávat ze dvou fází – rozvedení samotného manželství a vypořádání společného majetku (pokud nějaký je). I zde pak platí, že je možné postupovat **dohodou, nebo spornou cestou**. Opět je třeba posoudit příslušnost a určit, kdo může o rozvodu rozhodnout.

Klientka G

Na začátku roku 2023 nás kontaktovala klientka původem z Ukrajiny, která získala kontakt na naši organizaci v integračním centru. Klientka je dlouhodobě ve vztahu s mužem, se kterým nejprve bydleli ve Velké Británii, následně se přestěhovali do Prahy. Děti neměli. Krátce po stěhování se jeho přístup změnil a začal klientku psychicky týrat – nadávkami, urážkami, manipulacemi. Klientka je na něm finančně závislá. Kvůli jazykové bariéře si není schopna najít zaměstnání, tedy ani bydlení.

Klientka chtěla v rámci poradenství řešit jednak praktické věci (bydlení, práci), ale i věci právní. Z nich především otázku víza a pobytu v ČR, dále pak rozvod. V azylových záležitostech byla klientka odkázána na specializované organizace, ve věci rozvodu jí byly poskytnuty informace ohledně postupu a jejích možností. Klientka se doptala na dílčí otázky a rozloučila se s tím, že si celou záležitost nechá projít hlavou.

iv) Mezinárodní únos dítěte

Do této kapitoly spadají i případy týkající se **mezinárodního únosu dětí** druhým rodičem, kterým se věnují následující tři kazuistiky.

Mezinárodním (rodičovským) únosem dítěte jsou situace, kdy jeden z rodičů neoprávněně přemístí nebo zadrží dítě, a to se nachází v jiném státě, než kde má obvyklý pobyt. „Opuštěný“ rodič může žádat o navrácení dítěte, přičemž o samotném únosu rozhoduje vždy soud státu, kam bylo dítě uneseno. Situaci upravuje Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (tzv. **Haagská úmluva**).²⁰

20 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

V případě mezinárodních únosů, ke kterému dochází z ČR nebo do ČR, je zapojen český ústřední orgán – Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dítěte. V českém právu existuje nástroj předběžného opatření na zákaz vycestování, o které lze žádat v případě rizika, že by k únosu mohlo dojít.

Klientka H

Tato klientka se s námi dostala do kontaktu na začátku roku 2024 přes neziskovou organizaci, která pomáhá migrantům v ČR. Klientka i její manžel jsou původem z Ukrajiny, do ČR přišli po začátku ruské agrese v roce 2022. Mají spolu dvě malé děti. V průběhu roku 2023 se z důvodu domácího a sexualizovaného násilí ze strany manžela klientka s dětmi odstěhovala do samostatného bydlení v rámci Prahy.

V lednu 2024 manžel vyzvedl jedno z dětí v mateřské škole a odvezl ho bez klientčina vědomí do Španělska. V momentě, kdy nás kontaktovala, již měla opět obě děti u sebe. Situaci řešila s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte, Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí a dvěma organizacemi pracujícími s cizinci. Její hlavní zakázkou bylo rozvést manželství a nastavit péči o děti a upravit, aby otec s dětmi již nemohl takto odjet ze země.

Z právního hlediska jsme se věnovali jednak samotnému rozvodu a péči o děti, přičemž jsme klientce následně poslali vzory těchto návrhů, jednak jsme hovořili o předběžném opatření, v rámci kterého by soud mohl zakázat otci s dětmi vycestovat. Toto předběžné opatření klientka sepsala s jinou neziskovou organizací a soud jejímu návrhu vyhověl.

Podrobněji jsme se tak v rámci konzultací věnovali rozvodu a péči o děti. Společně jsme tyto návrhy vypracovali, klientce jsme poskytli instrukce k podání a propojili ji s advokátkou.

Klientka I

Koncem roku 2022 se na nás e-mailem obrátila jménem klientky pracovnice z mezinárodní organizace pracující s tématem uprchlictví. Klientka pochází z Ukrajiny a spolu se svým dítětem bydlí v Praze. Krátce předtím, než nás pracovnice kontaktovala, unesl otec dítě na jih Evropy, a to bez souhlasu matky-klientky. Zároveň odtamtud klientce vyhrožoval, že celou záležitost bude řešit s tamními úřady.

V návaznosti na tento e-mail právní tým stručně vysvětlil, jaké jsou právní možnosti, konkrétně se podrobněji zaměřil na téma návratového řízení a předběžného opatření. Klientce byla jednak nabídnuta osobní či online konzultace pro podrobnější informace, jednak předán kontakt na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Klientka J

Tato klientka dostala kontakt na organizaci ACORUS v Krajském asistenčním centru pro pomoc uprchlíkům z Ukrajiny. Klientka byla sexuálně obtěžována svým manželem, pokusil se dokonce o znásilnění. Klientka následující den odvedla syna do školky a s dcerou šla vyhledat pomoc ohledně své situace. Během schůzky v asistenčním centru manžel klientky přišel do

školky a syna bez jejího vědomí ze školky vyzvedl. Následně o synovi odmítal podávat zprávy a otevřeně vyhrožoval únosem dítěte do zahraničí.

Klientka s dcerou odešly na krizový pobyt. Nejdříve byla zahájena spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte, kde pracovnice s klientkou apelovaly na jejich neprodlenou intervenci kvůli riziku únosu dítěte. Zde jim bylo doporučeno co nejdříve podat předběžné opatření na zákaz vycestování, na svěřením dítěte do péče matky a spolu s tím předběžné opatření na výživné. Pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dítěte následně provedla šetření u klientčina manžela v domácnosti a následně oběma rodičům domluvila společnou schůzku, aby se mohli domluvit, což klientka odmítla.

Během krizového pobytu byla klientce poskytnuta pomoc ohledně sepsání předběžných opatření. I přes veškerou snahu podat je co nejrychleji, se to vzhledem k limitům krizové služby ACORUS nepodařilo dokončit. Dále manžel informoval klientku, že se synem odjel do zahraničí. Ihned proto pracovnice zahájila intenzivní spolupráci s Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Klientka nakonec byla manželem informována, že jí syna vrátí, a sliboval, že se odstěhuje ze společného bytu, kam se mohla tedy vrátit klientka. Nadále pak pracovala s organizací, která se v ČR specializuje na pomoc cizincům.

Další specifická situace se může týkat **určení či popření otcovství**, kde opět bude hrát roli i mezinárodní prvek. Jeden takový komplikovaný případ ukazuje následující kazuistika:

Klientka K

Klientka se na nás obrátila na konci roku 2023 přes českou organizaci, která pomáhá lidem v nouzi. Na konzultaci přišla klientka spolu s pracovníkem této organizace, který jí v její situaci pomáhá, a zároveň v průběhu tlumočil. Klientka z Ukrajiny žije v ČR trvale od začátku roku 2022 se svými dětmi (do ČR jezdila už dříve za prací). Dvě děti má s bývalým manželem, který zůstal na Ukrajině a který se na klientce dopouští domácího násilí.

Klientka už v únoru 2022 podala u ukrajinského soudu žádost o rozvod (a zároveň s tím měla být upravena i péče o děti). Vzhledem k ruské agresi však byla činnost soudů pozastavena a k rozvodu došlo až v květnu 2022. Klientce se v zimě roku 2022 narodilo dítě, jehož otcem je její nynější přítel, se kterým žije v ČR. Jelikož se dítě narodilo v krátké lhůtě po rozvodu manželství, z hlediska českého práva je otcem automaticky klientčin exmanžel.²¹

Klientka se v tomto ohledu s bývalým manželem snažila domluvit, aby otcem mohl být prohlášen její nynější přítel. Manžel však toto odmítal a tvrdil, že je otcem tohoto dítěte (ač v době početí nebyli manželé ani ve stejné zemi). Klientka se proto musela obrátit na český soud, aby o otcovství autoritativně rozhodl. Věc ještě stále není vyřešena, jelikož manželka nelze na Ukrajině dohledat a předvolat, dle slov klientky záměrně obstruuje. Byl mu ustanoven procesní opatrovník a řízení pokračuje. S klientkou jsme řešili právě otázku otcovství,

21 Ust. § 776, odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

jelikož rozvod i péči o děti již měla upravené ukrajinskými soudy. Naším hlavním zaměřením však bylo vyhrožování, které bude popsáno v další kapitole.

Klientka L

Tato klientka ukrajinského původu se do organizace ACORUS dostala díky kontaktu z nemocnice, kde byla ošetřena. Byla zcela bez financí, vízový štítek jí po napadení roztrhal partner. Měla na sobě viditelné stopy násilí (podlitiny v oku), byla ve špatném psychickém stavu. Klientka neovládala češtinu ani na základní úrovni a bylo potřeba s ní komunikovat přes Google překladač. Klientka je v ČR od roku 2022. Je rozvedená a s bývalým manželem, se kterým má dvě nezletilé děti, není v kontaktu. Bývalý manžel, který k ní byl také násilný, jí děti po začátku invaze unesl, její kontakt ve svém telefonu zablokoval.

V rámci pobytu klientka potřebovala bezpečné dočasné bydlení, pomoc s hledáním následného ubytování a stabilizaci psychického stavu. Potřebovala také pomoc ohledně víza dočasné ochrany. Klientce byly zprostředkovány kontakty na poradnu pro migranty, kam byla i doprovázena. Klientce bylo rovněž doporučeno se obrátit na tuto organizaci ohledně svých dětí, se kterými ztratila kontakt.

b) Zajištění bezpečí

Významným tématem u klientek-cizinek, které v ČR vyhledají pomoc s řešením domácího a sexualizovaného násilí, je jejich bezpečí a ochrana. Hodnota bezpečí je přitom vždy hlavní prioritou při poskytování všech druhů poradenství. Z toho důvodu hraje významnou roli **mapování rizik** (tzv. *risk assessment*), prostřednictvím kterého pracovnice mapuje bezprostřednost a intenzitu rizika pro život a zdraví oběti, případně jejích dětí. Podle výsledku tohoto vyhodnocení, které je **zároveň třeba opakovat** při změně okolností, se volí příslušné právní nástroje ochrany. Riziko je pochopitelně vyšší, pokud se partner nachází stejně jako klientka v ČR. Klesá, pokud je partner v zahraničí (buď v zemi původu či jiné), avšak ani v takovém případě ho nelze podcenit.

i) Partner se nachází v ČR a žije s klientkou ve stejné domácnosti

Nejvýznamnějšímu riziku čelí **oběti, které stále obývají domácnost s násilným partnerem**, se kterým přišly společně do ČR nebo se s ním zde poznaly. Rizikový moment je pak obzvlášť odcházení ze společně obývané domácnosti. Taková situace je komplikovaná nedostupností bydlení, chybějícími finančními prostředky pro stěhování a budováním finanční i osobní stability a komplikovanějšími pravidly pro stěhování, pokud jsou přítomny nezletilé děti. Oběti-cizinky navíc čelí výzvám specifickým pro jejich situaci: zejména závislost jejich pobytového oprávnění na oprávnění partnera (př. dlouhodobý pobyt za účelem společného soužití rodiny²²), jazyková bariéra, diskriminace na základě národnosti či etnicity na trhu s by-

22 Srov. zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů.

dlením, komplikovanost systému sociální podpory, stereotypy a xenofobie ze strany majoritní společnosti i orgánů státu.

Co se týče **správněprávních nástrojů**, klientka je vždy poučena o možnosti volat Policii ČR, která může využít svého oprávnění pachatele ze společné domácnosti takzvaně vykázat.²³ Úskalím této cesty může být jazyková bariéra při komunikaci s Policií ČR (ať už při volání na dispečink nebo s hlídkou, která dorazí na místo) a také stereotypy, které o cizincích a obětech domácího násilí mohou orgány činné v trestním řízení mít a které mohou ovlivnit výsledek rozhodování o vykázání. Pokud k vykázání dojde, klientku bude kontaktovat intervenční centrum a nabídne jí právní pomoc při zajištění prodloužení trvání ochrany.

Co se týče **občanskoprávních instrumentů**, nabízí se podání návrhu na vydání předběžného opatření proti domácímu násilí.²⁴ To může či nemusí navazovat na vykázání a může klientce zajistit krátkodobou ochranu před vstupem partnera do domácnosti a jeho kontaktováním.

Co se týče **trestněprávní cesty řešení**, klientka má právo podat trestní oznámení na podezření ze spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí²⁵ (případně jiného trestného činu). V takovém případě bude klientka zvláště zranitelnou obětí,²⁶ a bude jí tak náležet právo být zastoupena zmocněncem bezplatně.²⁷ Pokud by trestní řízení dospělo do bodu zahájení trestního stíhání, je v něm možné uložit také ochranné předběžné opatření,²⁸ které může oběti zajistit ochranu před pachatelem.

V řadě případů se přitom přirozeně kombinují existující nástroje dohromady. Jedná se zároveň o nejčastější situaci, kterou v naší praxi řešíme, jak naznačují následující tři kazuistiky.

Klientka M

S klientkou původem z Ukrajiny jsme se v březnu 2023 zkontaktovali v návaznosti na policejní vykázání. Klientka žila v ČR již dlouhodobě i se dvěma dětmi. Ze strany manžela zažívala různé druhy domácího násilí, včetně ekonomického a fyzického. Již podala návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem.

Společně s námi klientka podala návrh na vydání předběžného opatření v návaznosti na vykázání. Tomu soud vyhověl a prodloužil tak garantovanou ochranu o jeden měsíc. Klientka zvažovala další prodloužení, avšak nakonec se rozhodla tak neučinit. Spolu s tím policie zahájila trestní řízení, vzala pachatele do vazby a pomohla klientce zprostředkovat zmocněnce. V mezidobí proběhl také opatrovnický soud o nezletilé děti, který svěřil nezletilé do výlučné péče matky.

23 Srov. ust. § 44 a n. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.

24 Srov. ust. § 400 a n. ZŘS.

25 Ust. § 199 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník („TZ“).

26 Dle ust. § 2 odst. 4 písm. c) zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů („zákon o obětech“).

27 Ust. § 51a odst. 2 TŘ.

28 Ust. § 88b a n. TŘ.

Klientka N

I další klientka se k nám v září 2023 dostala prostřednictvím policejního vykázání. Klientka původem z Ukrajiny uprchla s partnerem po začátku invaze do ČR. Žije na ubytovně, nehovoří česky, nejprve tedy hledala někoho, kdo jí pomůže tlumočit telefonát s úvodní nabídkou služeb. Klientka měla zájem o podání předběžného opatření po vykázání, domluvila se proto osobní schůzka. Ze strany pachatele docházelo k fyzickému i psychickému násilí, neustále klientku ponižoval, také měl sbírku nožů. Klientka měla reálnou obavu z toho, že na ni zaútočí.

Na osobní konzultaci přišla klientka bez tlumočnice, s pracovníci tedy komunikovala přes online překladač. Na místě jsme sepsali návrh na vydání předběžného opatření. V plánovaný den podání však klientka informovala, že se opatření nakonec rozhodla nepodat kvůli tomu, aby nebylo zamezeno komunikaci s otcem ohledně nezletilých dětí. Pracovnice apelovala na bezpečí klientky, avšak respektovala její rozhodnutí. Poučila klientku o opětovném volání policie a možnosti podat předběžné opatření i v budoucnu bez návaznosti na vykázání.

Klientka O

Tuto klientku, taktéž z Ukrajiny, na nás odkázala organizace, která se věnuje předsudečnému násilí, začátkem roku 2024. Klientka žila v ČR již delší dobu, po začátku ruské invaze přijely děti z Ukrajiny k ní. Chtěla se poradit ohledně domácího násilí, které zažívala ze strany manžela především v psychické formě. Obávala se hlavně víkendů, kdy je manžel, který jinak jezdí s kamionem, doma: přichází hádky, slovní napadání, házení skleniček, ničení věcí.

Klientka byla poučena o volání policie kvůli vykázání. To už v minulosti učinila, avšak měla špatnou zkušenost, že policie nekonala, jelikož neviděla fyzické násilí. Vedle toho se informovala o možnosti rozvodu, avšak zatím jej neplánovala. Vyjádřila obavu z toho, jak manžel zareaguje, až mu téma rozvodu přestěře. Klientka odcházela poučena, vybavena vzory právních dokumentů a ubezpečena, že se může kdykoli ozvat.

Klientka P

Tato klientka se do organizace ACORUS dostala skrze kontakt z nemocnice, kde byla po napadení partnerem na jednotce intenzivní péče. Partner byl Policií ČR zatčen za těžké ublížení na zdraví. Klientka měla ukrajinský pas a žádné další dokumenty. Nejdříve byla zahájena spolupráce s Policií ČR – bylo třeba zjistit, jestli je partner stále ve vazbě a na jak dlouho. Během krizového pobytu se pracovnice ACORUS zaměřila na hledání následného ubytování a navázala spolupráci s organizací, která pomáhá uprchlíkům.

Zde klientce pomohli požádat o prodloužení víza strpění, zjistit jakým způsobem a kde může požádat o humanitární dávky. Organizace poskytla i další ubytování – hotel pro pro zvlášť zranitelné osoby, kam se klientka na konci pobytu u organizace ACORUS přestěhovala.

Klientka Q

Klientka původem z Ukrajiny se s námi spojila v září roku 2024. Do Česka přijela spolu s dětmi krátce po vypuknutí ruské agrese na Ukrajině, její manžel zde pracoval již před válkou. Klientka nejprve využívala služeb krizové intervence, v rámci kterých zmínila, že její manžel je vůči ní násilný – psychicky, ekonomicky i fyzicky. Stejně tak mluvila o tom, že je násilný i vůči nezletilým dětem, které spolu mají. Manžel se nijak nepodílí na chodu domácnosti, nepracuje a veškeré finance obstarává klientka. Její hlavní zakázkou byl odchod od manžela a péče o děti.

Na následujících sociálních a právních konzultacích využila klientka služeb interkulturní pracovnice, především kvůli překladu. Na třetí návštěvě klientka sdělila, že se již s dětmi odstěhovala do azylového domu. Právnička klientku poučila ohledně nastavení péče a nabídla pomoc se soupisem návrhu, včetně předběžného opatření. Klientka si nechala čas na rozmyšlení dalších kroků. Okrajově pracovnice mapovaly potenciální oznamovací povinnost vzhledem k násilí na dětem, ta se však z dostupných informací nepotvrdila.

Klientka R

V říjnu 2024 se na nás obrátila klientka původem z Palestiny, která od roku 2018 spolu se svým českým manželem žije v Praze. Mají pětiletého syna. Manžel se styděl za původ klientky a byl na ni i syna často agresivní. V září 2024 byl manžel ze společné domácnosti vykázán a ve spolupráci s pražským intervenčním centrem bylo také vydáno předběžné opatření proti domácímu násilí. Klientka chtěla ze společné domácnosti především odejít, avšak její cizinecký status a jazyková bariéra jí brání v hledání zaměstnání i bydlení. Manželovo chování klientka opakovaně hlásila na policii, některé dílčí útoky se šetřily jako přestupky.

Klientka na konzultace přicházela s právními otázkami – ty se týkaly především nastavení péče o syna. Právnička ji v tomto směru ubezpečila, že je možné obrátit se na české soudy, jelikož syn se narodil v Česku, kde celý svůj život také žije. Do konzultace se propisovaly také majetkové dotazy, jelikož klientka s manželem hradí byt společným hypotečním úvěrem. Na právní konzultaci se klientka chtěla informovat také o rozvodu a jak reagovat na manželův návrh na zákaz cestování syna, objevilo se také téma podání komplexního trestního oznámení na státní zastupitelství.

ii) Partner se nachází v ČR, ale s klientkou nežije ve stejné domácnosti

Trochu odlišná je **situace klientek, které s násilným partnerem totožnou domácnost z jakéhokoli důvodu neobývají** a jejichž partner žije jinde v rámci ČR. Na jednu stranu většinou čelí menšímu bezprostřednímu riziku vůči fyzickému zdraví, jelikož násilí zde častěji nabývá jiných nežli fyzických forem; na druhou stranu nemohou využít právních nástrojů ochrany, které jsou dostupné pouze pro oběti žijící ve společné domácnosti s pachatelem (tedy vykázání, předběžné opatření proti domácímu násilí ve formě zákazu vstupu do obydlí).

Proto se v takovém případě nabízí **možnost podat trestní oznámení** (srov. výše) na nebezpečné vyhrožování, vydírání, vyhrožování či srovnatelné trestné činy anebo předběžné opatře-

ní proti stalkingu.²⁹ Oba nástroje však míří až na právně rozeznatelný stalking, tedy skutečně již dlouhodobé, obtěžující jednání pachatele, které v oběti vzbuzuje důvodné obavy. Je tak vždy vhodné je kombinovat s praktickými bezpečnostními opatřeními (např. zabezpečení bytu, sociálních sítí, telefonu, automobilu, zablokování pachatele na komunikačních platformách apod.).

Klientka S

Klientka původem z Ukrajiny žijící v ČR, nás v dubnu 2022 kontaktovala přes e-mail s dotazem, jaká opatření může přijmout, aby se ochránila před tím, že ji její bývalý manžel stalkuje a vyhrožuje jí. Situaci popsala pouze takto stručně.

Odpověděly jí koordinovaně sociální pracovnice s právníčkou a v odpovědi popsaly možnost podat trestní oznámení nebo návrh na předběžné opatření proti stalkingu, a to podle konkrétní intenzity jednání. Tu by bylo potřeba posoudit individuálně prostřednictvím bližšího kontaktu. Klientka obdržela nabídku se sepsáním dokumentu podle jejích potřeb a rozhodnutí, ale již služeb navazujících na základní sociálně-právní poradenství přes e-mail nevyužila.

Klientka T

S klientkou nás spojil komisař Policie ČR, jelikož klientka již byla v postavení poškozené v probíhajícím trestním řízení. Klientka je původem z Ukrajiny, avšak v Česku žije již od roku 2000. Spolu se svým partnerem žila řadu let v neutěšených podmínkách bez stálého příjmu a bez platného zdravotního pojištění, v současnosti již domácnost nesdílí.

Klientka popsala, že ji její partner dlouhodobě fyzicky i psychicky týral, kvůli čemuž nese nepříznivé zdravotní následky. Z toho důvodu na něj podala trestní oznámení, a to za trestné činy týrání osoby ve společné domácnosti, znásilnění a nebezpečné vyhrožování. Klientka již měla svého zmocněnce, avšak komisař se na nás obrátil s prosbou o psychickou podporu klientky a poskytnutí praktických i právních informací.

S klientkou jsme se osobně setkali a informovali ji o možnosti naší podpory a klientských službách proFem. Společně jsme hovořili o zdravotním pojištění a co může nastat, pakliže jej nebude mít zaplacené. V rámci právního poradenství jsme mluvili o jejích právech v rámci trestního řízení, stejně tak o tom, jak může proces tohoto řízení vypadat a co ji může čekat. Klientka je navázána na svého zmocněnce, avšak informována, že se na nás může kdykoli v budoucnu opět obrátit.

iii) Partner se nachází mimo ČR

Klientky se na nás obracejí i ve chvíli, kdy se dříve či stále násilný partner nenachází v ČR. V takovém případě se chtějí informovat (a) o reakčních nástrojích **vůči tomu, co se dříve dělo** ve společné zemi původu, (b) anebo se **ochránit proti zlému zacházení, které neskončilo a dále pokračuje**.

29 Srov. ust. § 405 odst. 1, písm. d) ZŘS.

V první situaci narážíme na právní limitace trestněprávního řešení trestného jednání, které se dělo v jiném státu. Podle českého trestního zákona lze totiž posuzovat pouze činy spáchané (i) na území ČR, a to alespoň částečně, (ii) občany ČR, (iii) vůči občanu ČR za splnění zákonných podmínek.³⁰ **Pokud situace nespadá do žádné z těchto kategorií, není možné ji hodnotit z pohledu českého práva.** Evaluace by byla možná prostřednictvím práva země, ve které došlo ke spáchání trestného činu. Zde je však znalostní limitace právních poměrů jiných zemí na straně českých organizací a služeb. V takovém případě by tedy klientka byla informována o možnosti oznámit jednání v zemi původu a dostala by nabídku pomoci s nalezením kontaktu na místní pomáhající organizaci v dané zemi.

Ve druhé, v praxi častější, modalitě jde **typicky o případy, kdy partner obtěžuje klientku i po tom, co odešla do ČR**, zejména prostřednictvím psychického násilí, sledování, vyhrožování (nejčastěji pomocí telefonických a online nástrojů). V tento moment je situaci již možné řešit nástroji českého práva, pokud alespoň jeden z takových útoků nastal nebo se projevil zde. V potaz přichází opět předběžné opatření proti stalkingu, pokud jde o jednání s tímto činem srovnatelné. Zde vyvstává otázka efektivity tohoto kroku a šance, že takové opatření na pachatele jakkoli zapůsobí. Jeví se však smysluplné, jelikož pokud by ho nerespektoval, může se dopouštět až trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání a může tak podléhat jurisdikci českého trestního práva. **V další řadě se nabízí také podání trestního oznámení.** I to čelí v případech s přeshraničním prvkem řadě komplikací, jde však o maximum, které je v obtížných situacích možné dělat.

V tomto ohledu jsme se začátkem roku 2024 zabývali situací **klientky K**, o které jsme již mluvili výše. Po invazi odešla i s nezletilými dětmi do ČR a rozvedla se. Děti jsou v telefonickém kontaktu s bývalým manželem, během těchto hovorů často zaznívají výhrůžky násilím vůči klientce. Zároveň klientku kontaktoval známý v Praze, že mu její bývalý manžel nabízel peníze za to, že ji a jejího nového partnera fyzicky napadne. Známý nabídku odmítl, ale bývalý manžel zná v Praze další osoby, které mohl také oslovit. Klientka bývalého manžela nechtěně nevědomky informovala o své české adrese.

S klientkou jsme probrali možnost podat návrh na vydání předběžného opatření proti stalkingu, ač by tato cesta neměla jistý výsledek ani vysoké garance. Poučili jsme ji o volání policie, kdyby se cítila v ohrožení, například kdyby bývalý manžel přijel do ČR. Klientku jsme informovali o tom, že jednání bývalého manžela může naplnit skutkovou podstatu trestného činu nebezpečné vyhrožování, a to i vůči jejímu partnerovi, kterému také vyhrožuje. Hovořili jsme také o možnosti vydat předběžné opatření v rámci trestního řízení, pokud by došlo k zahájení trestního stíhání. Klientka se tak v kombinaci s praktickými bezpečnostními opatřeními rozhodla podat trestní oznámení na tento trestný čin, které s námi aktuálně sepisuje.

iv) Specifické situace

Mimo rámce těch nejčastějších situací partnerského násilí se v praxi setkáváme také se specifickými situacemi. **Ty se často odehrávají v rámci mezigeneračního či jiného nepartnerského násilí.** V těchto případech je možné zvažovat všechny nástroje popsané v této

30 Dle ust. § 4 až 8 TZ.

kapitole, a to v návaznosti na to, zda násilná osoba obývá stejnou domácnost s obětí (vykázání, předběžné opatření proti domácímu násilí) či zda se může jednat o stalking (předběžné opatření proti stalkingu).

Klientka U

Jako atypický demonstrativní případ může sloužit situace klientky, kterou jsme řešili na začátku roku 2024. V její věci se na nás jako první obrátila humanitární nezisková organizace, která byla s paní již v kontaktu. Klientka původem z Ukrajiny byla obětí domácího násilí ze strany svého bratra. Ten se o ni přitom staral již na Ukrajině vlivem klientčina fyzického a psychického zdravotního znevýhodnění. Zlé zacházení se vyskytovalo již tam. Bratr byl násilný i vůči jejímu nezletilému synovi. Po vypuknutí ruské invaze klientka s bratrem přijeli do ČR (nezletilý syn byl umístěn do pěstounské péče). Zde bratr klientku bil, dával jí nedostatečné množství jídla, tahal ji za vlasy, ubližoval jí. Klientka přitom byla závislá na jeho péči. Po jednom z incidentů byla klientka převezena do psychiatrické nemocnice. Zde je klientka již několik měsíců: bojí se totiž vrátit do společné domácnosti, nechce, aby násilí pokračovalo, necítí se bezpečně.

V daném případě proběhla terénní konzultace v psychiatrické nemocnici za přítomnosti pracovníka a tlumočnice z dané neziskové organizace. Klientce byly předány informace o možnosti podat trestní oznámení za jednání, které se dělo na území ČR, případně také předběžné opatření proti domácímu násilí či stalkingu. Po sociální stránce se tým dotkl sociálních dávek pro osoby z Ukrajiny, bydlení v azylovém domě s utajenou adresou a dalších praktických bezpečnostních opatření. Klientka vyjádřila zájem vrátit se na Ukrajinu, prozatím právních možností neplánuje využít.

2) Sexualizované násilí

V druhé části se budeme věnovat tématu sexualizovaného násilí. Za sexualizované násilí považujeme sexuální akt nebo pokus o sexuální akt za použití zastrašování, hrozeb nebo fyzické síly, tj. **jde o vynucené nebo nechtěné sexuální aktivity bez souhlasu, někdy spojené s násilím**. Ve veřejném prostoru je častěji užíván pojem sexuální násilí, který ale svou podstatou není dostatečně přesný, neboť implikuje motivaci násilí sexuálním pudem. Přesnější je proto právě termín **sexualizované násilí**, kde jde o moc, kontrolu a o ustavení či potvrzení mocenských vztahů, nikoliv o sex. Definuje ho snaha získat, zvýšit nebo potvrdit si svoji převahu nad druhým člověkem, případně „potrestání“ nebo ponížení oběti pomocí sexuality jako nástroje moci.

Konkrétní jednání, které zahrnujeme mezi sexualizované násilí, jsou např. sexualizované návrhy, nabízení výhod za intimní sblížení, nekonsenzuální sdílení intimních fotografií, materiály zobrazující osoby jako sexuální objekty, nevhodné sexualizované komentáře na tělo a vzhled, vtipy, ponižující či zahanbující poznámky, nadávky, zesměšňování a gesta se sexuálním podtextem, urážlivé, nežádoucí a neopětované verbální i neverbální chování se sexualizovaným podtextem, nevyžádané intimní doteky či sexualizované fyzické napadení.

K sexualizovanému násilí dochází stejně jako v případě domácího násilí (které nikoliv výjimečně zahrnuje i sexualizované násilí) obvykle v soukromí, v rodině nebo domácnosti, to ale neznamená, že k napadení nemůže dojít i na veřejnosti.

Z právního hlediska se v této části zaměříme na **trestněprávní aspekty** sexualizovaného násilí.

i) Útok se stal v ČR

Když klientka přijela do ČR a k útoku došlo na území ČR, je jeho vyšetřování v plné působnosti českých orgánů.

Je důležité, aby organizace či příslušné orgány řádně informovaly klientky o všech aspektech trestního řízení, zejména před podáním trestního oznámení. To je nezbytné proto, aby klientky mohly učinit informované rozhodnutí, zda chtějí celou záležitost řešit s policií (a podat trestní oznámení), či nikoli, a aby jím následně prošly maximálně šetrně. V praxi narazíme na to, že klientky neznají svá práva. Poučovací povinnost na policii plní spíše formální funkci, nebývá adaptovaná na stresový stav klientky. Přitom je zásadní mimo jiné z hlediska **předcházení jejich sekundární viktimizaci**.

Dále mají klientky, které zažily znásilnění, zejména právo na **bezplatnou právní pomoc zmocněnce**.³¹ Ten je může provést trestním řízením, být přítomen u jednotlivých úkonů a například pomoci klientce v nárokování náhrady nemajetkové újmy v adhezním řízení. Mezi další práva těchto klientek patří, že mají právo na to si vybrat pohlaví vyslyšající osoby či právo nesetkat se s pachatelem.

Klientka V

V dubnu 2024 jsme se zabývali případem ukrajinské klientky, která již v ČR podala trestní oznámení. Klientku znásilnil její dlouholetý partner v jejich společném bytě v Praze. Útok předcházelo fyzické napadení, když byl pachatel pod vlivem alkoholu a sprostě klientce nadával a vyhrožoval jí zabitím. Následně na ni zaklekl, když na sobě měla jen župan, násilím jí roztahoval nohy od sebe, poté jí zasunul ruce pod záda, aby se nemohla bránit a znásilnil ji. Klientka po útoku nemohla spát, tekla jí krev z nosu, několikrát zvracela. Druhý den ráno se klientka poradila se svojí kamarádkou a zavolala na policii. Po příjezdu hlídky pachatel dobrovolně společnou domácnost opustil, po odjezdu hlídky se ale vrátil a ohrožoval klientku nožem. Klientka proto znovu kontaktovala policii, která se případem začala dále zabývat.

Klientka nás kontaktovala již po nahlášení útoku na policii. Využila služby krizové intervence, aby se opečovala po nedávném útoku. Klientka následně využila služeb sociálního poradenství i právního poradenství. Právnička jí na konzultaci poskytla základní informace o trestním řízení a jeho jednotlivých fázích. Zároveň se podrobněji věnovala právům obětí, aby klientka měla komplexní přehled. Skrze nás jsme jí také zprostředkovali advokáta-zmocněnce, aby na proces nebyla sama a měla za sebou podporu.

31 Srov. ust. § 5 odst. 1 zákona o obětech.

Některé klientky, které zažily sexualizovaný útok v ČR, nás kontaktují ve chvíli, **kdy o trestním oznámení teprve uvažují**. V takové fázi je podstatné klientku informovat o průběhu trestního řízení, jejích právech a náležitostech trestního oznámení.

Klientka W

Tuto situaci jsme řešili například s klientkou z Ukrajiny, která zažila násilí v partnerském vztahu včetně různé podoby sexualizovaného nátlaku. Násilný partner navíc bez jejího vědomí zveřejnil na svých sociálních sítích intimní fotografie klientky.

Klientka s námi spolupracovala již v roce 2021, kdy využila služeb sociálního poradenství, právního poradenství a psychoterapie. V rámci právního poradenství jsme s ní připravili návrh trestního oznámení ohledně zveřejnění jejích intimních fotografií, ač se klientka následně rozhodla jej nepodávat.

Po dvou letech s námi však opět navázala kontakt s tím, že trestní oznámení nedávno podala. V právním poradenství klientka znovu obdržela informace o průběhu trestního řízení a svých právech. Zároveň jsme ji propojili s naším spolupracujícím advokátem, aby měla zajištěného zmocněnce už pro první úkon v trestním řízení. Tato klientka však nebyla zvlášť zranitelnou obětí podle zákona o obětech trestných činů, a neměla proto nárok na bezplatného zmocněnce. Bylo však možné zajistit bezplatného zmocněnce doložením, že klientka nemá dostatečné finance pro jeho hrazení, a zároveň nárokuje finanční odškodnění.³²

Klientka X

Na konzultaci se v létě 2023 po předchozím telefonátu dostavila klientka původem z Ruska. Bydlí v ČR sama, její rodina včetně nezletilého syna zůstala v Rusku. V ČR se seznámila s mužem z Egypta, který ji několik týdnů zpátky násilím přinutil k orálnímu styku, ač klientka jasně vyjádřila svůj nesouhlas. V důsledku útoku klientka trpěla otoky krku a bolestí hlavy.

Během poradenství byla klientka informována o svých právních možnostech. Primárně jí byla vysvětlena možnost podání trestního oznámení ve spolupráci s naší organizací a stručně jí byla představena i její práva v potenciálním trestním řízení. Klientka si celou záležitost potřebovala ještě rozmyslet – domluva proto byla taková, že se opět ozve, až bude chtít

Klient Y

Na podzim roku 2023 nás e-mailem kontaktoval klient původem z Guatemaly, který v ČR žije již několik let. Klient v rámci prvního e-mailu vykreslil svou situaci, že byl sexuálně obtěžován ze strany svého nadřízeného. K incidentu došlo při jedné mimopracovní akci – nadřízený se klienta snažil políbit a dotýkal se ho, obojí klient jednoznačně odmítl. Z bytu ihned odjel do bezpečí. Nadřízený však záležitost nenechal být a výrazně zhoršil své chování vůči klientovi v rámci zaměstnání. Dostával nejtěžší pracovní úkoly, nevhodné rozpisy směn a komunikace ze strany nadřízeného byla neprofesionální, až agresivní. Klient záležitost zkoušel

32 Ust. § 51a odst. 1 zákona o obětech.

řešit s nejvyšším nadřízeným, dokonce i s Policií ČR. Na žádném z těchto míst se mu však nedostalo pochopení a pomoci.

S klientem jsme v rámci osobní konzultace podrobněji řešili právní možnosti s ohledem i na antidiskriminační předpisy. Zaměřili jsme se na podání stížnosti k Státnímu úřadu inspekce práce a na podání komplexního trestního oznámení. Klientovi byly informace předány ještě jednou e-mailem, na který už posléze nereagoval.

ii) Útok se stal v zahraničí

Pokud k sexualizovanému násilí došlo v zahraničí, pravděpodobně o něm české soudy nebudou moci rozhodovat, jak bylo v kontextu příslušnosti popsáno výše.

Opět se na nás mohou obrátit klientky, **kteřé trestní oznámení podaly již v dané cizí zemi, nebo to teprve zvažují**. Postup je z hlediska našeho právního poradenství omezený, protože nemůžeme poskytovat informace ohledně trestního řízení v zahraničí. V těchto případech hrají důležitou roli krizová intervence a sociální poradenství, které mohou klientce pomoci situaci lépe psychicky unést a umožní jí své pocity sdílet.

iii) Útok se stal během cesty z ciziny do ČR

Může se stát, že k sexualizovanému násilí dojde i během cesty z ciziny do ČR na území tranzitního státu. Jak bylo popsáno již v části zabývající se domácím násilím, v této situaci **narážíme na limitaci trestněprávního řešení** jednání, které se dělo v jiném státu nebo státech. V případě sexualizovaného násilí během cesty ze zahraničí nemusí být splněny zákonné podmínky, aby bylo možné jednání posuzovat z hlediska českého práva, obdobně jako v části o domácím násilí o bezpečnosti a ochraně v podkapitole o situaci, kdy se partner nachází mimo ČR.

Závěr

V rámci této studie jsme se věnovali případům z praxe naší organizace, která pomáhá obětem sexualizovaného a domácího násilí, a zároveň organizace ACORUS, která poskytuje pomoc obětem domácího násilí. Konkrétně jsme se zaměřili **na klientky, které odešly z Ukrajiny či jiné cizí země, ale žijí v současnosti v ČR**. V rámci případové struktury jsme vymezili možné situace, se kterými se tyto klientky mohly či mohou setkat, a nastínili jsme i **možnosti jejich právního řešení**. Strukturu jsme doplnili konkrétními kazuistikami tam, kde jsme je měli k dispozici.

Ze studie vyplývá, že klientky-cizinky se na nás obrací **ve stále hojnějším počtu**, stejně tak se stále častěji jedná o klientky-Ukrajinky. Nárůst jsme v tomto smyslu zaznamenali především v druhé polovině roku 2023 a na začátku roku 2024. Klientky z Ukrajiny se na nás začaly více obracet až s odstupem času od začátku ruské agrese na Ukrajině. Tedy, lze mít za to, až v momentě, kdy se měly možnost se již stabilizovat v neurgentnějších životních oblastech (bydlení, práce, zazdrojování dětí) a soustředit se i na tato témata.

V rámci kazuistik jsme popsali **celkem dvacet pět případů klientek**, se kterými jsme pracovali ať už přímo my (celkem 22), nebo organizace ACORUS (3). Primárně jsme se zaměřili na klientky původem z Ukrajiny (dohromady 19), zmiňujeme ale také klientky z Ruska (2), Moldávie (1), Guatemaly (1), Palestiny (1) nebo Mexika (1).

S domácím násilím se z těchto dvaceti pěti klientek setkalo dvacet dva, z toho **tři měly zároveň zkušenost i se sexualizovaným násilím**. Pouze tři klientky řešily výhradně sexualizované násilí.

Co se týče právní oblasti, v rámci které jsme klientkám poskytovali naše právní poradenství – šestnáct se týkalo práva občanského (z toho pětkrát jsme sepisovali návrh na úpravu péče o děti, třikrát předběžné opatření na ochranu před domácím násilím), **devět pak práva trestního** (z toho dvakrát jsme sepisovali trestní oznámení); u tří klientek se obě právní oblasti překrývaly.

U našich klientek platí, že šest z nich se na nás obrátilo skrze jinou neziskovou organizaci, se třemi nás propojila Policie ČR v souvislosti s vykazáním. Zbylých třináct se na nás obrátilo **po vlastní ose**. Na organizaci ACORUS se z daných tří klientek dvě navázaly skrze ošetření v nemocnici a jedna přes další neziskovou organizaci.

V rámci naší studie se ukázalo jako důležité, zda klientky do ČR přišly samy, nebo společně s násilným partnerem. Od toho se totiž odvíjí i **míra jejich ohrožení**, především v případech domácího násilí. Jak jsme ale popsali výše, ani vzdálenost nemusí být pro některé agresory překážkou a mohou i tak v násilí pokračovat.

Velký počet našich klientek z ciziny právně řeší **primárně péči o děti**. Zde je však nejprve třeba zjistit, zda jsou pro řešení dané situace příslušné české soudy, abychom jim mohli v rámci naší specializace na domácí a sexualizované násilí poradit. Obdobné platí i pro trestněprávní řešení situace. Pokud jsou příslušné zahraniční orgány činné v trestním řízení, které běží podle tamních právních pravidel, je naše možnost pomoci omezená. V těchto případech proto

odkazujeme na tamní organizace s obdobnou specializací. Pomoci však dokážeme tam, kde je daná **příslušnost českých orgánů**, kde pomáháme stejně jako u českých klientek.

Závěrem je třeba uvést, že v případech obětí domácího a sexualizovaného násilí, které pochází z cizí země, je zásadní především **interdisciplinární spolupráce**. Pomoc těmto lidem je natolik komplexní téma, že jej nemůže pokrýt pouze jedna organizace. Rovněž platí, že tyto klientky často řeší více problémů najednou, které mohou (ale nemusí) s domácím či sexualizovaným násilím souviset. Typicky se může jednat o otázku bydlení, pobytového oprávnění, azylové řízení, financí včetně sociálních dávek pro uprchlíky, zaměstnání a dalších. Všechny tyto aspekty pak umocňuje jazyková bariéra. Domníváme se proto, že spolupráce všech aktérů – ať už se jedná o státní instituce či neziskové organizace, by měla být na prvním místě.

